

شنبه ۱۴۰۴/۱۲/۲۴ - ۲۵ رمضان ۱۴۴۷ - ۱۵ مارس ۲۰۲۶ - درس ۱۰۸ - فقه الاداره از فقه معاصر - فقه مدیریت رفتار سازمانی - فقه روابط انسانی - روابط اربعه - رابطه سوم - رابطه کارکنان با هم - اصول سبعة - اصل ششم - نصح - فقه اللغة

❖ مسئله‌ی ۱۰۸: کارکنان نسبت به هم کاران اعم از بالادست و زیردست و هم‌تراز باید ناصح باشند؛ یعنی اراده‌ی خیر نسبت به یک‌دیگر داشته باشند، کاستی‌ها، خلأ و خلل یک‌دیگر را برطرف کنند، درجه‌ی خلوص یک‌دیگر را بالا ببرند، هم‌دیگر را ارشاد کنند به مسیر صحیح سازمان برای رسیدن به اهداف مشترک، اعتقاد به ربوبیت خدا را در یک‌دیگر تصحیح و تقویت نمایند و مقامات سازمان را مورد حمایت قرار دهند
نصح از مدیریتی‌ترین مبادی ارتباط با خلق و اصل ششم این ارتباط است و مهم‌ترین است در مدیریت رفتار سازمانی و تولید انگیزه در کارکنان. در این نوبت به فقه اللغة در فهم معنای نصح می‌پردازیم.

نصح و نصیحت به معنای خیرخواهی و خلوص^۱ است که ماده‌ی اصلی آن شفقت است، کما مر و ارادة الخیر است للغير. ضد آن غش است که گول زدن، خلاف باطن حرف زدن و نامناسب را مناسب جلوه دادن است. نصیحت در ثوب به معنای این است که پارگی‌های آن را بدوزند و در بحث ما یعنی کارکنان با هم کاران باید رفع خلأ و خلل آنان نمایند تا ناصح هم باشند و نصیحت عسل یعنی او را مصفا کنند. هم کاران باید به صفای یک‌دیگر کمک کنند و باصفا باشند،^۲ یعنی یک‌دیگر را از ناخالصی‌ها مبرا کنند و این خلوص است که معنای اصلی نصح است. هرچه خلاف آن باشد غش^۳ است. نباید هم کاران یک‌دیگر را فریب دهند، اطلاعات نادرست دهند و بد یک‌دیگر را بخواهند. تعرف الاشیاء باضدادها.

نصیحت انواعی دارد:^۴

۱ النصیحة كلمة يعبر بها عن جملة هي إرادة الخير للمنصوح له، و ليس يمكن أن يعبر عن هذا المعنى بكلمة واحدة غيرها، و أصل النصح في اللغة الخلو، يقال: نصحت له، و معنى نصيحة الله صحة الاعتقاد في وحدانيته و إخلاص النية في عبادته، و النصيحة لكتاب الله هو التصديق به و العمل بما فيه و نصيحة رسوله ﷺ التصديق بنبوته و رسالته، و الانقياد لما أمر به و نهي عنه، و نصيحة الأئمة أن يطيعهم في الحق، و نصيحة عامة المسلمين إرشادهم إلى مصالحهم. (مجلسی، مرآة العقول، ج. ۹، ص. ۲) في للظرفية أو السببية و النصح يتعدى إلى المنصوح بنفسه و باللام، و نسبة النصح إلى الله إشارة إلى أن نصح خلق الله نصح له، فإن نصحه تعالى إطاعة أوامره و قد أمر بالنصح لخلقه، و يحتمل أن يكون المعنى النصح للخلق خالصاً لله فيكون في معنى اللام، و يحتمل أن يكون المعنى النصح لله بالإيمان بالله و برسله و حججه و إطاعة أوامره و الاحتراز عن نواهيهِ في خلقه أي من بين خلقه و هو بعيد، و لا يناسب الباب أيضاً، و قال في النهاية: أصل النصح في اللغة الخلو يقال: نصحت له. (همان، ص. ۱۴۴)

۲ و يقال نصحه و له كمنعه نصحا و نصاحته و نصاحية فهو ناصح و نصيح و نصاح، و الاسم النصيحة، و هي فعل أو كلام يراد بهما الخير للمنصوح، و اشتقاقها من نصحت العسل إذا صفيته لأن الناصح يصفى فعله و قوله من الغش، أو من نصحت الثوب إذا خطته لأن الناصح يلم خلل أخيه كما يلم الخياط خرق الثوب. (همان، ص. ۱۴۲)

۳ عَشَّ فلانٌ فلاناً يَعُشُّ عَشّاً أي: لم يحضه النصيحة. و تقول: لقيته عَشّاً و عَشّاً أي: عند مغيربان. (فراهیدی، کتاب العين، ج. ۴، ص. ۳۴۰) عَشَّ فلانٌ فلاناً [فلاناً و هو] يَعُشُّ عَشّاً: و هو أن لا يَخْصُصَ له النَّصِيحَةُ. (صاحب بن عباد، المحيط في اللغة، ج. ۴، ص. ۴۹۴) و العَشُّ، أيضاً: الغلُّ و الحفْدُ و قد عَشَّ صَدْرُهُ يَعِشُّ إذا غَلَّ. (زبیدی، تاج العروس، ج. ۹، ص. ۱۵۴) عَشَّ - عَشّاً [عَشَّ] هُ: أو را گول زد، برخلاف باطن خود سخن گفت و نامناسب را سودمند معرفی کرد. العَشُّ - ج عَشُّون: کسیکه مردم را فریب دهد. (بستانی، فرهنگ المجدی، ص. ۶۴۱)

۴ للتقوية و في للظرفية أو السببية و النصح يتعدى إلى المنصوح بنفسه و باللام و نسبة النصح إلى الله إشارة إلى أن نصح خلق الله نصح له فإن نصحه تعالى إطاعة أوامره و قد أمر بالنصح لخلقه و يحتمل أن يكون المعنى النصح للخلق خالصاً لله فيكون في معنى اللام و يحتمل أن يكون المعنى النصح لله بالإيمان بالله و برسله و حججه و إطاعة أوامره و الاحتراز عن نواهيهِ في خلقه أي من بين خلقه و هو بعيد و قال في النهاية أصل النصح في اللغة الخلو يقال نصحت له و معنى نصيحة الله صحة الاعتقاد في وحدانيته و إخلاص النية في عبادته و النصيحة لكتاب الله هو التصديق به و العمل بما فيه و نصيحة رسوله ﷺ التصديق بنبوته و رسالته و الانقياد لما أمر به و نهي عنه و نصيحة الأئمة أن يطيعهم في الحق و لا يرى الخروج عليهم و نصيحة عامة المسلمين إرشادهم إلى مصالحهم. (مجلسی، بحار الأنوار (ط بیروت)، ج. ۷۱، ص. ۳۵۹) و قال في النهاية فيه: إن الدين النصيحة لله و لرسوله و لكتابه و لأئمة المسلمين و عامتهم، النصيحة: كلمة يعبر بها عن جملة هي إرادة الخیر للمنصوح له، و أصل النصح في اللغة: الخلو و معنى نصيحة الله: صحة الاعتقاد في وحدانيته و إخلاص النية في عبادته، و النصيحة

- ۱- نصیحت خدا به معنای تصحیح اعتقاد به او و ربوبیت او و او را مدیر دانستن و خود را در تحت مدیریت او دانستن است؛^۵
  - ۲- نصیحت رسول ﷺ یعنی مطیع او بودن و او را اسوهی حسنه دانستن و از او حمایت کردن در مشهد و مغیب؛
  - ۳- نصیحت ائمه‌ی مسلمین یعنی خیرخواه آن‌ها بودن و مشورت صحیح به آن‌ها دادن، سعی در تذکر کاستی‌های آنان داشتن در حکومت و مدیریت و در محافل، نشست‌ها و محاورات مدنی از او دفاع کردن و به اطاعتش دعوت کردن و...؛
  - ۴- نصیحت ملوک که باب واسعی در سیره‌ی علماء است یعنی نقد قدرت و آن سیره‌ی علماء است نسبت به قدرت‌مندان که گاه مورد تقاضای ملوک هم بوده است، یعنی یک ناصح امین برای تصحیح و اصلاح رفتارشان طلب می‌کردند، ولو ظاهراً و مصلحتاً؛
  - ۵- نصیحت مؤمنین یعنی عیوب آنان را هدیه کردن و از موفقیت آنان قلباً خوشحال شدن و از آسیب دیدن هم‌کاران نگران گشتن و آنان را در مسیر صحیح راهنمایی کردن تا به سعادت برسند، كما قيل: و المراد بنصيحة المؤمن للمؤمن إرشاده إلى مصالح دينه و دنياه، و تعليمه إذا كان جاهلاً و تنبيهه إذا كان غافلاً و الذب عنه و عن إعراضه إذا كان ضعيفاً، و توقيره في صغره و كبره، و ترك حسده و غشه و دفع الضرر عنه، و جلب النفع إليه، و لو لم يقبل النصيحة سلك به طريق الرفق حتى يقبلها، و لو كانت متعلقة بأمر الدين سلك به طريق الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر على الوجه المشروع؛^۶
- فحصل که کارکنان نسبت به هم‌کاران اعم از بالادست و زیردست و هم‌تراز باید ناصح باشند؛ یعنی اراده‌ی خیر نسبت به یک‌دیگر داشته باشند، کاستی‌ها، خلاء و خلل یک‌دیگر را برطرف کنند، درجه‌ی خلوص یک‌دیگر را بالا ببرند، یک‌دیگر را ارشاد کنند به مسیر صحیح سازمان برای رسیدن به اهداف مشترک، اعتقاد به ربوبیت خدا را در یک‌دیگر تصحیح و تقویت نمایند و مقامات سازمان را مورد حمایت قرار دهند.^۷

لكتاب الله: هو التصديق به و العمل بما فيه، و نصيحة رسوله ﷺ: التصديق بنبوته و رسالته و الانقياد لما أمر به و نهي عنه، و نصيحة الأئمة: أن يطيعهم في الحق، و نصيحة عامة المسلمين: إرشادهم إلى مصالحهم، انتهى. (مجلسی، مرآة العقول، ج. ۹، ص. ۲۳۰)

^۵ توضیح النصح لله في خلقه الخلوص في طاعة الله فيما أمر به في حق خلقه من إعانتهم و هدايتهم و كف الأذى عنهم و ترك الغش معهم أو المراد النصح للخلق خالصاً لله فلن تلقاه أي عند الموت أو في القيامة بعمل أي مع عمل. (مجلسی، بحار الأنوار (ط بيروت)، ج. ۷۱، ص. ۳۳۸)

^۶ مجلسی، مرآة العقول، ج. ۹، ص. ۱۴۲.

^۷ درس ۱۰۸ فقه الروابط از سلسله‌ی فقه الاداره، ۲۳ شهر رمضان المبارک ۱۴۴۷.